

Din ve İnsan Dergisi

مجلة الدين والإنسان - Journal of Religion and Human

ISSN: 2980-1117

Cilt / Volume: 5

Sayı / Issue: 9

Haziran / June 2025

Ömer Faruk Yılmaz
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
İslami Araştırmalar Enstitüsü Doktora
Öğrencisi
omerfrkyilmaz.01@gmail.com
ORCID: 000-0001-7603-0204

20. Yüzyıl Hâlidî Şeyhlerinden Seyda Fadlullah el-Nurşînî

Seyda Fadlullah al-Nurshini: One of the 20th Century Khalidi Sheikhs

Atıf/Citation: Yılmaz, Ö. F. (2025). 20. Yüzyıl Hâlidî Şeyhlerinden Seyda Fadlullah el-Nurşînî. *Din ve İnsan Dergisi*, 5 (9), 134-151.

Yükleme Tarihi / Received Date: 20.03.2025

Kabul Tarihi / Accepted Date: 07.05.2025

Yayınlanma Tarihi / Published Date: Haziran 2025

İlk-Son Sayfa / First-Last Page: 134-151

DOI: 10.69515/dinveinsan.1662076

Makale Türü / Article Information: Araştırma Makalesi / Research Article

Değerlendirme / Review Reports: Çift Taraflı Kör Hakemlik | Double-blind referee

Etik Beyan / Ethics Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur. | Ethical principles were followed during the preparation of this study.

Etik Kurul Belgesi / Ethics Committee Approval: Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir. | Article does not require an Ethics Committee Approval.

Etik Bildirim / Complaints: dinveinsan@hbv.edu.tr

Çıkar Çatışması / Conflicts of Interest: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. | The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest.

Benzerlik Taraması / Similarity Checks: Yapıldı | Yes - intihal.net

Telif Hakkı ve Lisans / Copyright&License: Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptir; bu çalışma Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası lisansı altında yayımlanır. | Authors own the copyright of their work published in the journal; this work is published under the Attribution-NonCommercial 4.0 International license.

Yayımlanan makalelerde Araştırma ve Yayın Etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'un Editör ve Yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır. Research and Publication Ethics were complied with in the published articles; international standards published by COPE (Committee on Publication Ethics) for Editors and Authors have been taken into account.

20. Yüzyıl Hâlidî Şeyhlerinden Seyda Fadlullah el-Nurşînî*

Seyda Fadlullah al-Nurshini: One of the 20th Century Khalidi Sheikhs

Özet

Tasavvuf, insanı hem bireysel hem de toplumsal açıdan olgunlaştırmayı hedefleyen bir disiplindir. Bu öğreti vasıtasıyla, yüzyıllar boyunca sosyal hayata etki eden ve topluma hizmet eden birçok mutasavvıf yetişmiştir. Onlar, sadece sözleriyle değil, aynı zamanda yaşantılarıyla da topluma rehberlik etmişlerdir. Bu çalışma, gerek ilmî bilgisi gerekse yaşantısıyla çevresindeki insanlara örnek olan Seyda Fadlullah el-Nurşînî'nin (ö. 2009) hayatı, tasavvufi şahsiyeti, ilmî ve tasavvufi faaliyetlerini konu edinmektedir. O, Doğu Anadolu'nun ilim ve tasavvuf merkezlerinden biri olan Nurşin'de (Bitlis/Güroymak) dünyaya gelmiştir. Çalışmada öncelikle Seyda Fadlullah'ın doğumu, çocukluğu, ailesi, eğitim hayatı, hocaları, tasavvufa intisabı, mürşidi, halifeleri gibi hayatı hakkında kapsamlı bir inceleme yapılmıştır. Ardından, onun tasavvufi şahsiyetini yansıtan misafirperverliği, edebi, tevazusu ve insanlara olan muhabbeti gibi bilgiler ele alınmıştır. Verilen bilgiler kurucusu olduğu Nurşin Vakfı web sitelerinden, vakfın yayımlamış olduğu dergilerinden, oğulları ve müridleri ile yapılan kişisel görüşmelerden elde edilmiş ve aktarılmıştır. Sonuç olarak bu çalışmayla, Seyda Fadlullah'ın kurduğu medrese ve verdiği icazetlerle ilmî, yetiştirdiği halife ve müridleriyle de tasavvufi sahadaki faaliyetleri tespit edilmiştir. Ayrıca yaşadığı bölgedeki anlaşmazlıkları ve kan davalarını barıştırmasıyla bölge üzerindeki etkisi, kurduğu Nurşin Vakfı ve bu vakıf vasıtasıyla hayata geçirdiği sosyal faaliyetlerle de toplumsal hayattaki rolü tahlil edilmiştir. Bununla birlikte tasavvufi faaliyetleri ve şahsiyetinden hareketle Hâlidî tasavvuf geleneğine sıkı sıkıya bağlı kalarak, sünni bir tasavvuf çizgisi benimsediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Hâlidîyye, Nurşin, Seyda Fadlullah, Molla Muhyiddîn Hâvelî.

Abstract

Sufism is a discipline aimed at cultivating individuals both personally and socially. Through this teaching, many sufis who have influenced social life and served society have emerged over the centuries. They have guided society not only with their words but also with their lives. This study focuses on the life, Sufi personality, and scholarly and Sufi activities of Seyda Fadlullah al-Nurshini (d. 2009), who has been an example to the people around him with both his scholarly knowledge and way of life. He was born in Nurshin (Bitlis/Güroymak), one of the centers of knowledge and Sufism in Eastern Anatolia. The study begins with a comprehensive examination of Seyda Fadlullah's life, including his birth, childhood, family, education, teachers, initiation into Sufism, his spiritual guide, and his successors. Following this, the study addresses various aspects of his Sufi personality, such as his hospitality, eloquence, humility, and love for people. The information provided has been gathered from the websites of the Nurshin Foundation, the magazines published by the foundation, and personal interviews with his sons and disciples. As a result, this study identifies Seyda Fadlullah's scholarly activities through the madrasa he founded and the ijazahs he granted, as well as his Sufi activities through the sheikhs and disciples he trained. Additionally, it analyzes his impact on the region, particularly through his efforts to mediate conflicts and blood feuds in the area, as well as his role in social life through the Nurshin Foundation, which he established and through the social activities carried out by the foundation. Moreover, based on his Sufi

* Bu makale, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İlahiyat Fakültesi tarafından 16 Aralık 2024 tarihinde düzenlenen Hacı Bayrâm-ı Velî ve Tasavvuf Araştırmaları Öğrenci Sempozyumu'nda sunulan "20. Yüzyıl Hâlidî Şeyhlerinden Seyda Fadlullah el-Nurşînî" adlı bildirinin genişletilmiş halidir.

activities and personality, it has been determined that he adhered strictly to the Khalidî Sufi tradition and embraced a Sunni Sufi path.

Keywords: Sufism, Khalidiyyah, Nurshin, Seyda Fadlullah, Molla Muhyiddin Haveli.

Giriş

Tasavvuf, İslam'ın manevî boyutunu temsil eden, Hz. Peygamber örneğinde, kişinin ruhî dünyasını olgunlaştırmayı hedefleyen bir disiplindir (Erkaya, 2024, s. 9). Özellikle bireysel ve toplumsal düzeyde ahlaki değerlerin şekillenmesinde kritik bir rol oynayan tasavvuf, İslâm kültürünün en önemli unsurlarından ve zenginliklerinden biridir (Erdil, 2022, ss. 37-38). Bu öğreti vasıtasıyla, sadece bilgi ile değil aynı zamanda hikmetle donanmış gönül ehli pek çok mutasavvıf yetişmiştir. Onlar, yaşadıkları çağın ruhunu anlamış ve bu doğrultuda topluma hitap etmişlerdir. (Erkaya, 2021, ss. 9-11). Mutasavvıflar, söyledikleri sözleri, yazdıkları eserleri ve en önemlisi de örnek yaşantılarıyla insanlara hem dünyevî hem de uhrevî anlamda rehberlik etmişlerdir. İlmî derinliği ve tasavvufi yaşantısıyla insanlara rehberlik eden Seyda Fadlullah da bu mutasavvıflardan biridir. O, Doğu Anadolu tasavvuf kültürünün en önemli merkezlerinden biri olan Nurşin'de¹ yetişmiştir.

Nakşebendî-Hâlidî yolunun önemli dergâhlarından biri olan Nurşin Dergâhı, 1875 yılında Şeyh Abdurrahmân-ı Tağî (ö. 1886) tarafından Bitlis'in Güroymak ilçesinde kurulmuştur. Şeyh Abdurrahman, yetiştirdiği on dokuz halifesi ve binlerce müridi ile Hâlidîliği Anadolu'ya yaymıştır. Takip eden yıllarda, Şeyh Fethullah Verkânîsî (ö. 1899), Şeyh Muhammed Diyâuddîn (ö. 1924), Şeyh Muhammed Maşuk (ö. 1975) gibi önemli âlim ve âriflerin katkılarıyla, bu dergâh kısa sürede bir ilim ve irfan merkezi olarak tanınmaya başlamıştır (Baz, 2014, s. 75; Çakır, 2017, s. 26; Küçükkaya, 2021, s. 457). Nurşin Dergâhında seyr u sülûk eğitimini tamamlamış ve tasavvufi icazetini almış birçok âlim bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır: Şeyh İbrahim Çekreşî (ö. 1881), Şeyh Ahmed Taşkesenî (ö. 1909), Şeyh Muhammed Sami Erzincânî (ö. 1912), Şeyh Alaaddin Ohinî (ö. 1949), Şeyh Ahmed el-Haznevî (ö. 1950), Molla Burhaneddin Mücâhidî. Bunun birlikte Bediüzzaman Said Nursî (ö. 1960), Seyyid Mehmet Şefik Arvâsî (ö. 1970), Molla Sadrettin Yüksel (ö. 2004), Halil Gönenç ve Mehmet Emin Er (ö. 2013) ve gibi isimler de Nurşin Medreselerinde eğitim görmüş önemli ilim adamlarındandır (Baz, 2014, ss. 99-100). Bu ilim adamlarının dini düşüncelerinin şekillenmesinde Nurşin Dergâhı'nın büyük bir etkisi olmuştur. Örneğin, eğitiminin bir kısmını burada gören Said Nursî, Risâle-i Nur adlı eserinin Nurşin Medresesi'nin bir mahsulü olduğunu ifade etmiş (Badıllı, 2013, s. 68) ve Nurşin Dergâhı'nı şu sözleriyle övmüştür: "Eğer istersen hayalinde Norşin karyesindeki Seydâ'nın meclisine git bak: Orada fukarâ kıyâfesinde melikler, padişahlar ve insan elbisesinde melâikeleri bir sohbet-i

¹ Bitlis'in Güroymak ilçesidir. Halk arasında Norşin veya Nurşin isimleriyle bilinmektedir. Biz bu çalışmada Nurşin ismini esas aldık.

kudsiyede göreceksin. Sonra Pâris'e git ve en büyük localarına gir: Göreceksin ki akrepler insan libâsı giymişler ve ifritler adam suretini almışlar.”(Nursi, 1995, s. 263).

Nurşin Dergâhı ve Seyda ailesinin bir üyesi olan Seyda Fadlullah da hayatının büyük bir kısmını bu dergâhta geçirmiştir. Bu makale, onun hayatı ve tasavvufi kişiliğini konu edinmektedir. Çalışmada *Nurşin Esintileri İlim-Kültür ve Edebiyat Dergisi*'nin “Seyda Fadlullah Özel Sayı” adlı sayısı kaynak olarak esas alınmıştır. Bununla birlikte bazı bölümlerde vakfın “Nurşin.com” ve “Nurşin.net” adlı web sitelerinden de çeşitli bilgiler elde edilmiştir. Zikredilen kaynaklardaki çelişkili ifadeler, oğulları ve bazı müridleri ile yapılan kişisel görüşmeler vasıtasıyla düzeltilmiştir. Bununla birlikte dergi ve web sitesinde bulunmayan bazı bilgiler yine bu kişisel görüşmelerle elde edilmiştir.

Bu çalışma, Seyda Fadlullah'ın hayatını kapsamlı bir şekilde ele almayı, hayatına dair çelişkili bilgileri tashih etmeyi, kurduğu medrese ve icazet verdiği talebeler aracılığıyla 20. yüzyıl Doğu Anadolu ilim geleneğine yaptığı katkıları değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bununla birlikte yetiştirdiği halife ve müridleriyle Doğu Anadolu tasavvuf kültüründeki yerini belirlemek, kurduğu “Nurşin Çözüm ve Araştırma Vakfı” vasıtasıyla bireysel ve toplumsal hayata sağladığı katkıları ele almak, Bitlis ve çevresinde insanlar arasındaki anlaşmazlıkları ve kan davalarını çözmesiyle bölge üzerindeki etkisini ortaya koymaktır.

1. Doğumu ve Ailesi

Seyda Fadlullah 1950 yılında (Ürek, 2020, s. 34) Nurşin'de dünyaya gelmiştir. Babası, Şeyh Muhammed Diyâuddîn Norşînî'nin (ö. 1924) torunu, Şeyh Nasır Efendi² (ö. 1968); annesi ise Şeyh Masum'un (ö. 1971) kızı, Hicrete Hanım'dır (ö. 2000). Seyda Fadlullah'ın, Şeyh Abdullah (ö. 2007), Şeyh Lütfi (ö. 2002), Şeyh Burhan (ö. 1995), Şeyh Zeki (ö. 1995), Şeyh Selahaddin, Şeyh Rıda, Şeyh Baha adlarında yedi erkek kardeşi ile birlikte, dört kız kardeşi vardır (Nurşin.net, 2010b).

Yörenin geleneklerine göre, bir çocuk dünyaya geldiğinde, onun nasıl bir karakter ve kişiliğe sahip olması ümit ediliyorsa, bebekliğinde yastığının altına bu minvalde bir kitap koyulmaktaydı. Seyda Fadlullah da dünyaya geldiğinde, Şeyh Nasır Efendi onun yastığının altına aşk ve muhabbetle ilgili bir kitap koymuştur. Bu anlamlı olayı zaman zaman anımsayan Seyda Fadlullah, “Bende Allah dostlarına karşı büyük bir muhabbet vardır.” sözleriyle memnuniyetini dile getirmiştir (Komisyon, 2012b, ss. 5-6).

² Şeyh Nasır, Hazret Muhammed Diyâuddîn vefat ettiğinde 5-6 yaşlarındaydı. Eğitim hayatının büyük bir kısmını, Hazret'in vefatından sonra medresede müderrislik yapan Molla Abdalbâkî'nin gözetiminde tamamlamıştır. Tasavvufi eğitimine ise Şeyh Ahmed el-Haznevî'nin (ö. 1950) yanında başlamış ve onun vefatından sonra Şeyh Ahmed el-Haznevî'nin halifesi olan Şeyh Abdulkahim el-Hüseynî'nin (ö. 1972) rehberliğinde eğitimini tamamlamış ve tasavvufi icazetini almıştır. 1950'lerin başlarında Muş'un Demirci Köyü'nde bir medrese kurarak eğitim faaliyetlerine başlayan Şeyh Nasır Efendi, kış aylarında Demirci Köyü'nde, yaz aylarında ise talebeleriyle birlikte Norşin'e gelerek ilmi çalışmalarını geniş bir alanda sürdürmüştür. Nurşin'in manevî mimarlarından biri olan Şeyh Nasır Efendi 1968 yılında vefat etmiş ve medrese faaliyetlerini oğlu Şeyh Fadlullah devralmıştır. Bkz. (Ermis, 2019, s. 44)

2. Eğitim Hayatı ve Hocaları

Seyda Fadullah ve ailesi o dönemlerde yazın Muş'un Demirci Köyü'nde, kışın ise Nurşin'de ikamet etmiştir (Ermiş, 2019, s. 44). Bundan dolayı Seyda Fadlullah ilk eğitimine Demirci Köyü'nde başlamış ve henüz beş yaşındayken Kur'ân-ı Kerîm okumayı öğrenmiştir. On üç yaşına geldiğinde ise, Şeyh Muhammed Diyâuddîn'in müderrislerinden olan Molla Arif'ten ders almaya başlamıştır. Burada yaklaşık yedi yıl boyunca *Emsile, Binâ, İzzî, Şerhu'l-Muğnî, Süyûtî, Molla Câmi* gibi pek çok sarf ve nahiv ilimlerine dair eserler okumuştur. Ayrıca usûl-i fıkıh, usûl-i hadîs, tefsir, siyer gibi birçok ilim alanından da bolca istifade etmiş ve henüz yirmili yaşlarının başında olmasına rağmen islâmî ilimlerde belli bir yetkinlik elde etmiştir (Nurşin.com, 2010b).

1970 yılında Molla Arif'in yanından ayrılan Seyda Fadlullah, Demirci'den sonra yine Muş'un Bulanık ilçesine bağlı Kuşdiyan Köyü'nde Molla Sıddık Kuşdiyan'ın yanında eğitimine devam etmiştir. 1973 yılına kadar burada kalmış ve daha sonra bölgenin en büyük âlimlerinden olan Molla Muhyiddîn Hâvelî'nin (ö. 1987) ders halkasına katılmak için Siirt'in Baykan İlçesi'nin yolunu tutmuştur. Baykan'da yaklaşık altı yıl eğitim gören Seyda Fadlullah, 1979 yılında Molla Muhyiddîn'den ilmî icazetini almıştır. Bununla beraber Batman Kozluk'ta ikamet eden Molla Sabri'nin yanında da birkaç hafta teberrüken ders okumuştur. Molla Muhyiddîn'den ilmî icazetini aldıktan sonra Nurşin'e dönen Seyda Fadlullah, kalabalık bir törenle hizmet hayatına başlamıştır (Komisyon, 2012b, ss. 6-7).

3. Tasavvufa İntisabı

Seyda Fadlullah, ömrünün büyük bir bölümünü tasavvufun önemli merkezlerinden biri olan Nurşin'de geçirmiştir. Bu nedenle tasavvufla tanışması da hayatının ilk yıllarına dayanmaktadır. İlk olarak babası Şeyh Nasır'a olan derin hayranlığıyla başlayan bu manevi yolculuk, nihayetinde Molla Muhyiddîn'in irşad dairesinde son bulmuştur.

Seyda Fadlullah çocukluğundan beri babası Şeyh Nasır'a derin bir muhabbet ve saygı beslemiştir. Henüz 15-16 yaşlarında medresede eğitimine zorlu koşullar altında devam ederken, babasının teveccüh³ yapacağı haberini almış ve birkaç arkadaşıyla birlikte babasının yanına gitmeye karar vermiştir (Nurşin.com, 2010b).

Şeyh Nasır, teveccüh esnasında Seyda Fadlullah'ın önüne geldiğinde onda farklı manevî haller gözlemlemiş ve duygusal etkiyle ağlamaya başlamıştır. Etrafindakiler Seyda Fadlullah'ı dışarı çıkarmak isteseler de Şeyh Nasır buna müsaade etmemiştir. Bu teveccühte Seyda Fadlullah da bazı manevî hallere bürünerek, babasındaki çeşitli ilahi yansımaları görmüş ve muhabbeti daha da artmıştır. Seyda Fadlullah, babasına duyduğu derin sevgiyle ilmi bırakıp yanında tasavvufi

³ Teveccüh, tasavvufta mürşidin müridine kalben yönelerek manevî destek ve feyz aktardığı bir uygulamadır. Bireysel olabildiği gibi toplu da yapılabilir. Bu uygulama müridlerin manevî seyri için oldukça etkili bir uygulamadır. Detaylı bilgi için bkz. (Çakır, 2007, ss. 262-264)

eğitime başlamak istediğini dile getirmiştir. Şeyh Nasır ise bu isteği sert bir şikelide reddetmiştir. Şeyh Nasır'ın bu sert tavrı, Seyda Fadlullah'ın babasına karşı duyduğu tasavvufi sevgiyi yitirmesine ve medreseye dönerek ilimle meşgul olmasına neden olmuştur (Komisyon, 2012b, s. 9).

Seyda Fadlullah medrese icazeti aldıktan sonra Nurşin'de ders vermeye ve talebe yetiştirmeye başlamıştır. Ancak, amelsiz ilmin insana hiçbir fayda sağlamayacağını düşünen Seyda Fadlullah, manevî yönünü de geliştirmek için bir mürşid arayışına çıkmıştır. Bu doğrultuda ilk olarak dönemin ve Nurşin'in en meşhur şeyhlerinden biri olan dayısı Şeyh Muhammed Maşuk'un⁴ (ö. 1975) yanına gitmiş ve tasavvufi terbiyesine girmek istediğini belirtmiştir. Şeyh Maşuk, Seyda Fadlullah'ın niyetini büyük bir memnuniyetle karşılamış, ancak onu şu sözleriyle kibarca reddetmiştir: "İnsanın kendi ailesinin sütü kendisine yetmezse, başka yere evlatlık verilir. Benim çocuklarım çok, sen de onlardan birisin, edebi gözetemezsin." (Nurşin.net, 2010b) Şeyh Maşuk bu sözleriyle, insanın kendi yakınlarına duyduğu merhametin, eğitimde bazı eksikliklere yol açabileceğini ve bu nedenle bazı noksanlıkların olabileceğini ifade etmiştir. Bu anlamlı cevap, Seyda Fadlullah'ın manevî yolculuğunda bir dönüm noktası olmuş ve onu başka bir mürşidin huzuruna yönlendirmiştir.

Seyda Fadlullah, Şeyh Maşuk'un yanından ayrıldıktan sonra, daha önce ders aldığı hocalarından biri olan Şeyh Muhammed Arapkendî'nin (ö. 1987) yanına gitmeye karar vermiştir. Niyeti, Şeyh Muhammed'in yanında hem seyr u sülûkunü yapmak hem de bu mübarek zatın çocuğu olmadığı için dünyevî işlerinde yardımcı olmaktır. Seyda Fadlullah bu niyetle Şeyh Muhammed'in yanında birkaç gün kalmış ve geliş amacını ona açıklamıştır. Şeyh Muhammed ise bu duruma "istihare yapalım" şeklinde cevap vermiştir. Şeyh Muhammed yaptığı istihareden sonra nasibinin burada değil Baykan'da olduğunu söylemiş ve Seyda Fadlullah'ı, Molla Muhyiddîn'in yanına göndermiştir (Komisyon, 2012b, s. 8).

Seyda Fadlullah, Baykan'a gitmeden birkaç gün önce bir rüya görmüş. Rüyasında, daha yeni yapılmış, halıları serilmiş, çinileri döşenmiş ve kubbesi tamamlanmış büyük bir camii görmüştür. Caminin elektrik tesisatının da tam olduğunu fakat sadece prizlerin bağlanmamış olduğunu fark etmiştir. Gördüğü bu garip rüyadan uyanan Seyda Fadlullah, Baykan'a doğru yola koyulmuştur. Baykan'a Molla Muhyiddîn'in medresesine ulaşmış, elini öpmüş ve sohbet etmeye başlamıştır. Bir süre sonra yalnız kaldıklarında Seyda Fadlullah, hocasına geliş amacını açıklamış.

⁴ Şeyh Maşuk 1906 yılında Nurşin'de doğmuştur. Kendisi Nurşin Dergâhının kurucusu Şeyh Abdurrahman-ı Tâgî'nin torunlarından. İlim tahsilinin büyük bir kısmını Seyda Molla Bâkî'nin yanında görmüştür. Tasavvufi eğitime ilk olarak Nurşin Medresesinin büyük müderrisi "Mela-i Mâzın" olarak bilinen Şeyh Muhammed Emin'in (ö. 1936) yanında başlamıştır. Şeyhinin 1933 yılında vefat etmesinin ardından manevî eğitimine Şeyh Muhammed Diyâuddîn'in Suriye'deki halifesi Şeyh Ahmed el-Haznevî'de devam etmiştir. Şeyh Ahmed'in önderliğinde altı yıl seyr u sülûk gören Şeyh Maşuk, tasavvufi icazetini aldıktan sonra Nurşin'de eğitim ve irşad faaliyetlerine önderlik etmiştir. O, birçok talebe ve on altı halife yetiştirmiştir. Seyda Fadlullah'ın şeyhi olan Molla Muhyiddîn Hâvelî, Siirt Tillo'nun meşhur müderrislerinden olan Molla Burhaneddin Efendi gibi isimler halifelerinden bazılarıdır. Hayatını ilme ve irşada adanmış Şeyh Maşuk 28 Aralık 1975'te Hac vazifesini ifa üzere Mekke'ye giderken vefat etmiştir. Cenazesi, daha önceden ettiği vasiyet üzerine Cennetü'l-Muallâ'da, Hz Hatice validemizin ayakucuna defnedilmiştir. Bkz. (Çağlayan, 1996, s. 227; Korkusuz, 2010, s. 351)

Buna karşın Molla Muhyiddîn ise şu cevabı vermiştir: “Siz Hazret Muhammed Diyâuddîn’in torunusunuz. Ruhsal olarak Arş-ı Âlâ’ya yükselme kabiliyetine sahipsiniz, nefis terbiyesi açısından hiçbir eksikliğiniz yok. Siz, yeni yapılmış bir camii gibisiniz. Tek eksikliğiniz, bir usta tarafından elektrik bağlantınızın yapılmasıdır.” (Nurşin.com, 2010b). Seyda Fadlullah bu cevapla birlikte hem rüyasının anlamını öğrenme hem de Molla Muhyiddîn’in irşad halkasına kabul edilme müjdesine nail olmuştur. O andan itibaren seyr u sülûk yolculuğu başlamış ve mürşidinin rehberliğinde ruhsal dünyası şekillenmeye başlamıştır.

Seyda Fadlullah, Molla Muhyiddîn’in yanında seyr u sülûk yolculuğuna devam ederken, aynı zamanda hocasına yardımcı olmak amacıyla talebelere ders vermiştir. Bazı günler ise zikirlerini doğayla iç içe, ormanlık alanlarda icra etmiş ve böylece ruhsal derinliğini pekiştirme imkânı bulmuştur. Molla Muhyiddîn, talebesindeki gözlemlediği manevî dönüşümü dikkatlice takip etmiş ve onun daha hızlı ilerlemesi için eğitim sürecini kademeli olarak yoğunlaştırmıştır. Bu dönemde Seyda Fadlullah’ın günlük doksan bin lafza-i celâl zikri çektiği günler olmuştur. Molla Muhyiddîn’in hanımı bu durum karşısında zaman zaman kaygılanmış ve “sen bu çocuğu öldüreceksin. Bu kadar yüklenme, yazıktır” sözleriyle endişesini dile getirmiştir (Komisyon, 2012b, s. 8). Ancak Seyda Fadlullah, mürşidinin hiçbir emrine itiraz etmemiş, herkese teslimiyetiyle örnek olmuş ve tasavvufî eğitiminde hızlıca yol almıştır.

4. Mürşidi

Seyda Fadlullah eğitim aldığı yıllarda birçok âlimden istifade etmiştir. Fakat bunlar arasında Molla Muhyiddîn’in özel bir yeri vardır. Zira Molla Muhyiddîn, Seyda Fadlullah’ın hem zahirî hem de bâtinî eğitimini üstlenmiş ve onu özel bir şekilde yetiştirmiştir. Bu bölümde Molla Muhyiddîn’in hayatı hakkında genel bir bilgi verilecek ve Seyda Fadlullah’la olan ilişkisi incelenecektir.

Molla Muhyiddîn, 1909 yılında (Evrensel, 2014, s. 5) Siirt Baykan’a bağlı Bilvanis (Ormanpınar) köyünde dünyaya gelmiştir. Babası yörede ilmiyle tanınmış olan Molla Ali’dir. Molla Muhyiddîn, ilk eğitimine 7 yaşında başlamış ve 17 yaşında ilmini tamamlayarak talebe yetiştirmeye başlamıştır (Bayar, 2012, s. 228). 20 yaşına geldiğinde hocasının kızı ile evlenmiş ve bu evlilikten 6 erkek 5 de kız olmak üzere toplamda 11 çocuğu dünyaya gelmiştir (Kartal, 2016, s. 6). Molla Muhyiddîn, ilmî icazetini aldıktan sonra Siirt ve Batman’ın çeşitli köylerinde müderrislik, imamlık ve vaizlik yapmıştır. Yaklaşık 35 yıl Baykan’ın Havel Köyü’nde görev yapmış ve bundan dolayı Hâvelî nispetiyle tanınmıştır (Bayar, 2012, s. 228).

Molla Muhyiddîn, yirmili yaşların başında, Şeyh Maşuk ve Şeyh Abdulhakim el-Hüseynî gibi ilim adamlarıyla beraber tasavvufî eğitim almak üzere Suriye’ye gitmiş ve burada dönemin önemli mutasavvıflarından Şeyh Ahmed el-Haznevî’nin rehberliğinde seyr u sülûk eğitimine

başlamıştır. Şeyh Ahmed'in vefatından sonra manevî eğitimine Nurşin'de Şeyh Maşuk'un yanında devam etmiş ve 1958 yılında irşad izni alarak halife olmuştur (Bayar, 2012, s. 232).

Molla Muhyiddîn 60 yıla yakın müderrislik hayatında Seyda Fadlullah'la beraber İslâm âlemine hizmet etmiş yüzlerce talebe yetiştirmiştir.(Güneş, 2007, ss. 538-539) Seyda Molla Hasip Seven (ö. 1994), Eski Diyanet İşleri Başkanlarından Mehmet Nuri Yılmaz (ö. 2003), Molla Sadreddin Yüksel (ö. 2004), Molla Abdullah Arı (Dibo) (ö. 2008), Şeyh Muhammed Raşid Erol (ö. 1993), Şeyh Bedreddin Mutlu (ö. 1992), Molla Muhammed Dalar, Prof. Dr. Abdalbaki Güneş gibi isimler bunlardan bazılarıdır (Bayar, 2012, ss. 239-240; Güneş, 2007, s. 547).

Molla Muhyiddîn'in irşad dairesinde eğitimini tamamlayıp tasavvufî icazetini alan altı halifesi vardır. Bunlar; Şeyh Fadlullah Nurşînî, Şeyh Bedreddin Nurşînî, Molla Hasip Seven, Molla Abdullah Dibo, Molla Havi Akkuş (ö. 2015), Molla Muhammed Arıncı'dır (Evrensel, 2014, ss. 153-154).

Kendisinden sonra İslâm'a hizmet edecek yüzlerce talebe ve 6 tane halife bırakan Molla Muhyeddîn, 1987 yılında vefat etmiş ve cenazesi en son ikamet ettiği Baykan'ın Bayika (Yeşilçevre) Köyü'ne defnedilmiştir (Güneş, 2007, s. 539).

Molla Muhyiddîn kendi döneminde nadir bulunan şahsiyetlerden biriydi. Seyda Fadlullah, hocasının ilmî derinliğinden zaman zaman bahsetmiş ve onun ilim seviyesinin ancak seçkin âlimler tarafından tam anlamıyla idrak edilebileceğini ifade etmiştir. Bu nedenle, Molla Muhyiddîn'in gerçek değerinin o dönemde yeterince anlaşılamadığını vurgulamıştır. Seyda Fadlullah'ın aktardığına göre, Üstad Said Nursî (ö. 1960) talebelerini ilmî meselelerin çözümü için Molla Muhyiddîn'e yönlendirmiştir. Rivayete göre, Üstad'ın son hastalığında talebeleri ona, "Efendim sizden sonra ilim yönünden bir ihtiyacımız olduğunda meseleleri kime soralım?" diye sormuşlar. Bunun üzerine Üstad, "Garzan bölgesinde Molla Muhyiddîn isminde bir âlim var, ona müracaat edin." şeklinde cevap vermiştir (Nurşin.net, 2010b). Seyda Fadlullah bu örnekle hocasının ilmî derinliğini ve engin birikimini vurgulamıştır.

Molla Muhyiddîn, talebelerini büyük bir sevgi ve şefkatle yetiştirirdi (Bayar, 2012, s. 229). Bu talebelerin arasında Seyda Fadlullah'ın özel bir yeri vardı. Zira o, Hazret Muhammed Diyâuddîn'in torunu ve Seyda ailesinin bir ferdiydi. Bu nedenle, Molla Muhyiddîn, Seyda Fadlullah'a karşı derin bir saygı besler, bunu gizliden gizliye, ince bir nezaketle gösterirdi. Nitekim Molla Muhyiddîn, Seyda Fadlullah'ın gençlik yıllarında talebe olarak yanına geldiğinde, yatağını kendi evinden özel olarak getirtirmiş, yataklar toplanırken en üste koydurtmuş ve onun yatağının üzerine herhangi bir eşyanın konulmamasını talebelerine tembihlemiştir. Bu hassasiyetini, ilerleyen yıllarda Seyda ailesine duyduğu derin saygının bir yansıması olarak ifade etmiştir (Nurşin.com, 2010b). Yine öğrencilik yıllarında, talebeler Seyda Fadlullah'ı bir gün kenara çekip

“Sen, bizim hocamızı rahatsız ediyorsun. Sen, içeri girip çıktığında hocamız her seferinde ayağa kalkıyor!” demişler. Bunun üzerine Seyda Fadlullah, salona girip çıkarken hocasının her seferinde bir bahaneyle ayağa kalktığını fark etmiş, bu durum karşısında çok etkilenmiş ve bundan sonra giriş çıkışlarda daha dikkatli davranmaya özen göstermiştir (Komisyon, 2012b, s. 12).

Seyda Fadlullah, Molla Muhyiddîn’in yanında talebelik yıllarında altı yıl kalmış, tasavvufi eğitim sürecinde ise üç yıl boyunca Nurşin ile Havil arasında gidip gelmiştir. Bu süre zarfında hocasıyla birçok önemli tecrübe yaşamış, sadece ilmî anlamda değil, aynı zamanda ahlaki yönden de büyük dersler almıştır. Hocasından hem ilmî hem de tasavvufi icazetini alma bahtiyarlığına erişmiştir (Komisyon, 2012b, s. 16).

Seyda Fadlullah, Molla Muhyiddîn’in yanında üç yıl boyunca seyr u sülûk eğitimi almış ve bu manevi yolculuğu başarıyla tamamlamıştır. Öğrencisindeki bu olgunlaşmayı gören Molla Muhyiddîn bir gün onu yanına çağırarak artık ayrılık vaktinin geldiğini belirtmiştir. Bu durum karşısında birden ağlamaya başlayan Seyda Fadlullah hocasının gölgesinden ayrılmak istemediği ifade etmiştir. Bunun üzerine Molla Muhyiddîn “Siz seyyidsiniz. Buraya geldiğinizde zaten hazırđınız. Sizin durumunuz Hz. Süleyman’ın durumuna benzer. Hz. Davud imtihan için Hz. Süleyman’ı ve kardeşlerini yanına çağırır ve babası onlara sorular sorar. Hz. Süleyman hem gülümser hem de cevap verir. Sonradan aslında bu soruların cevabını bilmediği, fakat bir karıncanın kulağına gelip cevapları fısıldadığını anlatır. İşte sizler de onlar gibisiniz. Sadece sizin kulağınıza bazı şeyleri fısıldamamız gerekiyordu, bizler onu yerine getirdik.” (Nurşin.net, 2010b) diyerek öğrencisinin üzüntüsüne teselli olmaya çalışmıştır. Bundan sonra Seyda Fadlullah için artık yeni bir dönem başlamış ve irşad faaliyetlerine yönelmiştir. Seyda Fadlullah’ın, Mevlânâ Halid-i Bağdâdî’ye kadar uzanan tarikat silsilesi şu şekildedir:

- Mevlânâ Hâlid-i el-Bağdâdî (ö. 1827)
- Seyyid Abdullah Şemđînî (ö. 1819-20)
- Seyyid Tâhâ-yı Hekkârî (ö. 1853)
- Seyyid Sıbgatullah Arvâsî (ö. 1870)
- Şeyh Abdurrahmân-ı Tâğî (ö. 1886)
- Şeyh Fethullah Verkânîsî (ö. 1899)
- Şeyh Muhammed Diyâuddin (ö. 1924) (Taşyürek, 1998, s. 10)
- Şeyh Ahmed el-Haznevî (ö. 1950)
- Şeyh Muhammed Maşuk Nurşînî (ö. 1975)
- Molla Muhyiddîn Hâvelî (ö. 1987) (Nurşin.com, 2010c).

5. İlmî Kişiliği

Seyda Fadlullah icazetini aldıktan sonra Nurşin'e dönmüş ve icazet merasimi hazırlıkları başlamıştır. Van, Bitlis, Muş Diyarbakır, Erzurum, Batman, Siirt, Bingöl gibi birçok ilden âlimlerin katılımıyla büyük bir tören düzenlenmiştir. Doğu'nun en meşhur âlimlerinin huzurunda, Molla Muhyiddîn elinden icazetini alan Seyda Fadlullah, ilmî faaliyetlere babası Şeyh Nasır'ın Divân'ında ders vererek başlamıştır (Komisyon, 2012b, ss. 18-19).

Oğlu Osman Kocaman'ın aktardığına göre Seyda Fadlullah ilme ve talebelere derin bir sevgi ve bağlılıkla yaklaşırdı. Bu özelliği hayatının her alanında ve her ortamda açıkça hissedilirdi. Medrese talebelerine, kendi evlatlarına göstermediği kadar ilgi ve şefkat gösterirdi. Disiplinli ve kararlı bir yapısı olmasına rağmen, aynı zamanda yumuşak ve anlayışlıydı. Çocuklarını, farklı âlimlerden de istifade etmesi için uzak beldelere gönderir, orada kalmalarını sağlamak adına baba şefkatini pek göstermezdi. Zira onların eğitimini ve manevî olgunlaşmalarını ön planda tutardı. Sefere çıktığında ya da hastane odalarında dahi, mutlaka kitaplarını yanında bulundurur ve her fırsatta okumaya devam ederdi. Arapça, tefsir, hadis, siyer gibi ilimlerde derin bir bilgiye sahip olmasına rağmen, özellikle fıkıh ilminde bölgenin en saygın âlimlerinden biri olarak kabul edilirdi. "ilim kendisiyle başka bir maşuku beraberinde istemeyen bir güzeldir." ve "İlimsiz talebesiz hizmet olmaz. Âlimsiz ümmet olmaz." gibi sözleri, ilme ve talebeye olan düşkünlüğünü ve bu değerleri ne denli içselleştirdiğini göstermekteydi. Talebeleriyle kurduğu güçlü bağın yanı sıra, manevî eğitim almak için yanına gelen müridleriyle de büyük bir özenle ilgilenir, ruhsal dünyalarına rehberlik ederdi (O. Kocaman, kişisel görüşme, 1 Kasım 2024).

Seyda Fadlullah'ın ders halkası gün geçtikçe genişlemiş ve kendisinden ders almak isteyen öğrencilerin sayısı giderek artmıştır. Bu yoğun talep karşısında, ders verdiği tek katlı Dîvân öğrenci sayısına hizmet vermede yetersiz kalmıştır. Bunun üzerine, büyük bir medrese inşa etme kararını almıştı. Yeni medresenin herkesin katkısıyla yapılmasını isteyen Seyda Fadlullah, durumu çok iyi olan müridlerinin "İzin verin medreseyi tamamen biz yapalım ve size teslim edelim." gibi tekliflerini nazikçe reddetti. Bunun yerine, her bir müridin ufak da olsa katkı sağlayarak bu hayra ortak olmalarını tavsiye etti. Böylece yaklaşık 100 kişilik kapasiteyle inşa edilen bu medrese, sadece fiziksel bir yapı değil, aynı zamanda herkesin gönüllü katkılarıyla manevi bir değere dönüşmüş oldu. Ayrıca Seyda Fadlullah, Erzurum'dan Seyda Molla Sıddık Çokreşî'yi medreseye müderris olarak davet etti. Bu sayede medrese ilmî açıdan da güçlü bir konuma gelerek, bölgenin en saygın eğitim merkezlerinden biri haline geldi (Nurşin.net, 2010a).

Seyda Fadlullah ömrünün son yirmi yılını kalp rahatsızlığıyla mücadele ederek geçirdi. Bu süre zarfında hastaneye gidip düzenli kontroller yaptırmak zorunda kalıyordu. Ancak hastaneye gittiği günlerde bile dersini aksatmaz, sabah erkenden saatlerde dersini verip ardından tedaviye giderdi. Çok hastalandığı ve evden medreseye gelemeyi zamanlarda, talebelerini evine çağırarak yatağında ders vermeyi sürdürürdü. Bu tutumu, onun ilme ve talebeye olan düşkünlüğünün bir

göstergesiydi. Seyda Fadlullah'ın eğitim rahlesinden yüzlerce talebe yetişti. Şeyh Gıyaseddin Nurşînî, Molla Muhammed Dalar, Şeyh Alâmuddin Nurşînî, Şeyh Abdülkerim (ö. 2020), Molla Necibullah Nurşînî, Molla Osman Nurşînî gibi isimler bunlardan bazılarıdır. Seyda Fadlullah'ın vefatından sonra medresedeki eğitim faaliyetleri Seyda Molla Sıddık'ın riyasetinde kesintisiz bir şekilde devam etmiş ve ilmî mirası yaşatılmaya devam edilmiştir (Komisyon, 2012b, ss. 43-46; Nurşin.net, 2010a).

6. Tasavvufi Faaliyetleri

Seyda Fadlullah, Molla Muhyiddîn'in yanından ayrıldıktan sonra Nurşin'e gelmiş ve büyük bir icazet töreniyle hizmet hayatına başlamıştır. Bu tören, onun manevi yolculuğunda önemli bir dönüm noktası olmuş ve artık insanları doğru yola yönlendirme sorumluluğunu omuzlamıştır. İlk olarak çevre köylere giderek irşad ve ıslah faaliyetlerine başlayan Seyda Fadlullah, zaman zaman Nurşin'deki Dîvân'ında da sohbetler yaparak onları manevi anlamda aydınlatmıştır. O, müridlerine sadece sohbet etmekle kalmamış, aynı zamanda nebevî ahlakıyla rehberlik etmiştir (O. Kocaman, kişisel görüşme, 1 Kasım 2024).

Seyda Fadlullah maddi imkânsızlıklardan ve sağlık sorunları nedeniyle irşad faaliyetlerini yalnızca Nurşin ve çevresinde sürdürmekteydi. Onun Batıya yönelmesi gördüğü bir rüya üzerine gerçekleşmiştir. Bir gece rüyasında iki yol ayrımında olduğunu görür. Rüyasında, abisi Şeyh Lütfi ona gelir ve Hz. Peygamber (s.a.s.) ile birlikte Hz. Ebubekir'in (r.a.) kendisini çağırdığını söyler. Bunun üzerine etrafına bakan Seyda Fadlullah, yüksek bir tepede onları görür ve hemen yanlarına gider. Hz. Peygamber, Seyda Fadlullah'a nerede olduğunu sorar ve ardından "Sen, Batı illerine gideceksin ve orada irşad edeceksin." diyerek yeni görevini kendisine bildirir. Bu sözler karşısında Seyda Fadlullah, "Ya Rasulullah, ben çok hasta ve fakirim. O bölgelere gitmeye gücüm de, param da yok" diyerek mazeretine dile getirir. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Hz. Ebubekir'e dönerek, parası yokmuş şeklinde bir işaret yapar. Hz. Ebubekir ise, "Sen git, bu yolda ayakkabılarının boya ücretini bile biz karşılarız." diyerek içini ferahlatır ve endişe etmemesini söyler. Bu rüya, Seyda Fadlullah için manevi bir işaret olur ve onun Batıya doğru yönelmesinin önünü açar (Nurşin.net, 2010b).

Seyda Fadlullah gördüğü rüyanın ardından Batı illerine yönelmiştir. Bu dönemde, sağlık sorunları nedeniyle zaman zaman Ankara'ya seyahatler yapmış ve her gittiğinde çeşitli meclislerde İslam'ın ve tasavvufun inceliklerini ve bu yolun güzelliklerini anlatmıştır. Molla Muhyiddîn'in vefatından sonra, başta Ankara ve İstanbul olmak üzere birçok ilden hocasının müridleri ona intisap etmiştir. Bu sohbetler, özellikle yeni müridlerin tertip ettiği meclislerde olmuştur. Ancak Seyda Fadlullah'ın sohbetlerinin ötesinde, en büyük tesiri, yaşantısıyla ve örnek ahlakıyla İslam'ı ve tasavvufu yüzlerce insana tanıtarak, onları bu yola sevk etmesidir. O, sadece

sözleriyle değil, davranışları ve duruşuyla da insanları etkilemiştir (N. Biçer, kişisel görüşme, 1 Ekim 2024).

Seyda Fadlullah ilim ve irşad faaliyetleri yürüttüğü yıllarda zamanının büyük bir kısmını Nurşin’de geçirmiştir. Bununla birlikte senede birkaç defa irşad faaliyetleri çerçevesinde yurdun çeşitli illerine seferler düzenlemiş, burada bir süre kalarak insanların manevî eğitimi ve sıkıntılarıyla meşgul olmuştur. Etrafındaki herkesle bir baba şefkatiyle ilgilenmiş, “Ben bir mürid topluluğu yetiştirmiyorum. Herkesle tek tek ilgilenip bir muallim topluluğu yetiştiriyorum” diyerek bu bakış açısını hayatına yansıtmıştır (Nurşin.net, 2010b).

Zamanla, tasavvufî faaliyetlerini daha geniş bir alana taşımayı arzulayan Seyda Fadlullah, Nurşin Çözüm ve Araştırma Vakfı’nı kurarak, bu gayesini kurumsallaştırmıştır. İlk olarak İstanbul’da merkezi açılan vakıf, daha sonra Ankara’ya taşınmış ve yurdun pek çok farklı bölgesinde şubeler açarak insanlara hem maddi hem de manevî anlamda hizmet sunmuştur. Vakfın faaliyetleri yalnızca bireysel rehberlikten ibaret kalmamış, Nurşin Esintileri İlim-Kültür ve Edebiyat Dergisi’nin çıkarılmasıyla insanların çeşitli alanlarda bilinçlenmesi için büyük bir çaba göstermiştir. Seyda Fadlullah vefatına kadar bu vakfın başkanlığını yapmış ve bu kurum aracılığıyla tasavvufî öğretisini yaymaya devam etmiştir. Vefatından sonra ise, onun manevî mirası yaşamaya devam etmiş ve vakfın faaliyetleri çok daha geniş bir alanda sürdürülmüştür (N. Biçer, kişisel görüşme, 1 Ekim 2024).

7. Halifeleri

Seyda Fadlullah’ın irşad rahlesinde yetiştirip tasavvufî icazet verdiği 3 halifesi vardır. Bu halifeler, Şeyh Ömer Ekti (ö. 2020), Molla Muhammed Dalar ve Şeyh Alâmuddin Nurşînî’dir. Makalenin bu bölümünde zikredilen kişiler hakkında genel bir bilgi verilecektir.

7.1. Seyda Molla Ömer Müsenna Ekti

1940 yılında Diyarbakır’ın Hazro ilçesine bağlı Çökeksu Köyü’nde dünyaya gelen Molla Ömer, eğitim hayatına 7 yaşında köylerinde bulunan medresede babası Seyda Molla Ömer’in yanında başlamıştır. Babasıyla birlikte abisi Molla Mustafa’dan da ders almış ve yaklaşık 17 yıl boyunca Arapça, tefsir, hadis, siyer, mantık vb. ilimlerde derinleşmiştir. 1964 yılında ilmî icazetini alarak müderrislik faaliyetlerine başlamıştır (S. M. Ekti, kişisel görüşme, 15 Kasım 2024).

Medrese yıllarında tasavvufî eğitime de yönelen Molla Ömer, ilk olarak Şeyh Maşuk’un dergâhında tasavvufî terbiyeye başlamış ve 1977 yılında şeyhinin vefatından sonra, onun oğlu Şeyh Bedreddin’e intisap etmiştir. Şeyh Bedreddin’in riyasetinde eğitimine devam eden Molla Ömer, 1992 yılında Şeyh Bedreddin’in vefatı ile birlikte Seyda Fadlullah’a intisap etmiş ve yaklaşık 13 yılda seyr u sülûk sürecini tamamlamıştır. 2005 yılında tasavvufî icazetini alan Molla Ömer,

ömrünün geri kalan kısmını Hazro ve çevresinde irşad faaliyetleriyle meşgul olarak geçirmiştir (S. M. Ekti, kişisel görüşme, 15 Kasım 2024).

Molla Ömer, hayatının son dönemine kadar medresesinde ilmî ve tasavvufî faaliyetlerine devam etmiştir. Oğlu Molla Sait'e hilafet izni vererek, kendisinden sonra ilmî mirasına onun sahip çıkmasını istemiştir. Zahirî ve batınî ilimleri derinlemesine öğrenmiş ve bu ilimleri kişiliğinde cem etmiş Molla Ömer, 20 Ağustos 2020'de Hazro'da vefat etmiştir (S. M. Ekti, kişisel görüşme, 15 Kasım 2024).

7.2. Molla Muhammed Dalar

Molla Muhammed, 1964 yılında Muş'ta, aslen Bingöllü bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Babası, Şeyh Alâeddîn el-Haznevî'nin halifelerinden Seyda Molla Abdullah Dalar el-Bingölî'dir (ö. 2002).⁵ Molla Muhammed, ilk eğitimine babasının yanında başlamış, daha sonra Molla Muhyiddîn Hâvelî'nin ders halkasına katılmış, ilmî icazetini ondan almış ve aynı zamanda hocasının kızıyla evlenerek damadı olmuştur. Arapça başta olmak üzere, tefsir, hadis, fıkıh vb. birçok ilimde uzmanlaşan Molla Muhammed, aynı zamanda Seyda Fadlullah, Seyda Molla Abdullah Dibo, Molla Abdullah Kotalî gibi âlimlerde de istifade etmiştir. Medrese icazetini aldıktan sonra babasının medresesinde müderrislik yapmaya başlamış, babasının 2002 yılındaki vefatının ardından baş müderrislik görevini üstlenmiştir. Bugün, Gaziantep, Hatay ve Kırıkhan'da 3 medresede eğitim ve irşad faaliyetlerine devam etmektedir (M. Dalar, kişisel görüşme, 10 Mayıs 2024).

Nakşebendî tarikatının Hâlidî koluna mensup olan Molla Muhammed, tasavvufî eğitime ilk olarak Molla Muhyiddîn'in yanında başlamış, hocasının vefatından sonra Seyda Fadlullah'ın riyasetinde eğitime devam etmiş ve ondan halifelik almıştır (M. Dalar, kişisel görüşme, 10 Mayıs 2024).

7.3. Şeyh Alâmuddin el-Nurşînî

Şeyh Alâmuddin, 1979 yılında Nurşin'de dünyaya gelmiştir. Babası, Seyda Fadlullah Nurşînî, annesi Batman Cezni'li Şeyh Sıraceddin'in kızı Rubaşa Hanım'dır. İlim yolculuğuna 6 yaşında babasının yanında başlamış, ardından babasının teşvikiyle Gaziantep'e giderek Molla Muhammed Dalar'ın ders halkasına katılmış ve ilmî icazetini ondan almıştır. Eğitim hayatının büyük bir kısmını burada geçiren Şeyh Alâmuddin, daha sonra ilmî birikimini arttırmak için Siirt Tillo Mücahidiyye Medresesi'ne gitmiş, mantık ve usul gibi ilimlerde kendini geliştirmiştir. Tillo'da birkaç yıl müderrislik yaptıktan sonra, Nurşin'e dönerek babasının medresesinde müderrislik görevini üstlenmiş ve talebe yetiştirmeye başlamıştır. İleri düzeyde Arapça ve Farsça bilen Şeyh

⁵ Hayatı için Bkz. (Bedava, 2017)

Alâmuddin, tefsir, hadis, fıkıh, siyer, tasavvuf ve mantık gibi ilimlerde de yetkinlik kazanmıştır (O. Kocaman, kişisel görüşme, 1 Kasım 2024).

Tasavvufî eğitimine babasının yanında başlayan Şeyh Alâmuddin, sery u sülûkünü onun rehberliğinde tamamlayarak manevî icazetini almıştır. Seyda Fadlullah'ın 2009 yılındaki vefatının ardından gerek ilmî gerek se tasavvufî hizmetlerini üstelenmiştir. Bugün, yurt içinde ve yurt dışında Nurşin vakfı bünyesinde ilmî ve tasavvufî faaliyetlerine devam etmektedir (O. Kocaman, kişisel görüşme, 1 Kasım 2024).

8. Bölge Üzerindeki Etkisi

Seyda Fadlullah özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde cehaletin, geleneklerin, töre cinayetlerinin ve kan davalarının yaygın olduğu zamanlarda, İslami kanaat önderlerinin en önde gelen isimlerinden biri olmuş ve halkın güvenini kazanmıştır. Yöre halkı içinden çıkamadıkları meselelerde Seyda Fadlullah'a müracaat etmiş, onu hakem tayin etmiş, bilgi ve rehberliğinde çözüm aramışlardır. O, Allah'ın kendisine bahsettiği üstün ikna kabiliyetiyle insanları etkilemiş, halkın ıslahı ve huzura kavuşması için elinden geleni yapmıştır (Nurşin.com, 2010a).

Seyda Fadlullah'ın vefatından bir yıl önce, Nurşin'e bağlı Orma Köyü'nde çıkan bir kavga, üç kişinin hayatını kaybetmesine yol açmıştı. Bu olay çok kısa bir sürede kan davasına dönüşmüş ve çözülmesi için pek çok kişi arabuluculuk yapmış, fakat hiçbir sonuç alınamamıştı. Seyda Fadlullah birkaç molla ile beraber, ciddi sağlık sorunları olduğu halde önce İzmir'e ardından da Manisa'ya gitmiş, iki tarafla da görüşmüş ve uzun uğraşlar sonucu aileleri barıştırmıştır. Daha sonra bu barışı büyük bir törenle taçlandırmış, çevre illerden önemli ilim ve devlet adamlarını Nurşin'e davet etmiş ve yaklaşık beş yüz kişilik bir yemek tertip etmiştir. Yapılan organizasyonun bütün masraflarını kendi üzerine alan Seyda Fadlullah, bu davranışıyla halkın birliği ve barışına verdiği önemi ortaya koymuş, bölge ve insanlar üzerindeki derin etkisini gözler önüne sermiştir (Nurşin.com, 2010a).

9. Tasavvufî Şahsiyeti

Seyda Fadlullah, tasavvufu hayatına derinlemesine işlemiş ve onun her yönünü yaşantısına yansıtmıştır. Tasavvufî meşrebini muhabbet, ihlas ve teslimiyet üzerine inşa etmiş ve bu değerler onun hayatını şekillendiren ana unsurlar olmuştur. Tasavvufî şahsiyeti, temelde Allah'a muhabbet ve sünnete bağlılıktan beslenmiş ve sünnete olan bağlılığını hayatının en büyük bahtıyarlığı olarak kabul etmiştir. Hayatını şekillendiren bu derin tasavvufî anlayış ve değerler, onun günlük yaşantısına da yansımış, çevresindekilere sadece sözleriyle değil aynı zamanda örnek hayatıyla da rehberlik etmiştir (A. Bozlak, kişisel görüşme, 19 Kasım 2024).

Seyda Fadlullah, misafirperverliği İslam'ın en yüce hizmetlerinden biri olarak kabul etmiş ve bu anlayışla özellikle 1980'lerdeki zorlu terör döneminde batı illerinden Nurşin'e gelen insanlara büyük bir takdir ve sevgiyle yaklaşmıştır. Varlıklı olmamasına rağmen, evine gelen misafirlere en iyi şekilde hizmet etmeyi bir görev olarak kabul etmiş ve zaman zaman evlatlarına misafirlerden artan yemekleri yedirerek onların bereketinden istifade etmelerini öğütlemiştir. Bu davranışlarıyla misafire verdiği değeri ve cömert kişiliğini en güzel şekilde yansıtmıştır (Komisyon, 2012b, ss. 74-77).

Seyda Fadlullah edep ve tevazu konusunda da her zaman örnek bir şahsiyet olmuştur. Çevresindeki insanlara edep ve tevazuyu sadece sözleriyle değil aynı zamanda yaşantısıyla da öğretmiştir. Özellikle kutsal topraklarda, Peygamber Efendimize olan saygısından dolayı yalın ayak dolaşmış, "Peygamber Efendimizin bastığı yerlere ayakkabıyla basmaya hayâ ediyorum." diyerek ince bir tevazu sergilemiştir. Bu ve buna benzer birçok davranışıyla çevresindeki insanlara edep ve tevazu noktasında canlı bir örnek olmuştur.(Komisyon, 2012b, ss. 49-52)

Seyda Fadlullah, Hz. Peygamber'in sünnetine sıkı sıkıya bağlı kalmış, sünnetleri yerine getirmede hiç taviz vermemiştir. Kutsal topraklarda bulunduğu anda, sünnetleri yerine getirmek için her zaman yanında fıkıh kitabı bulundurmuş ve müridlerine de sünnete uymanın ne kadar önemli olduğunu sıkça hatırlatmış, sünnete bağlılığını ve Hz. Peygamber'e olan sevgisini her fırsatta dile getirmiştir.(Komisyon, 2019, s. 5)

Seyda Fadlullah'ın insanlara olan sevgisi, sadece müridleriyle sınırlı kalmamış, tüm insanlara karşı duyduğu şefkatle pekişmiştir. Müridlerine, "Siz benim ruhum, ben de sizin bedeniniz gibiyim" diyerek onlara büyük bir muhabbetle yaklaşmış, her zaman bir baba gibi davranmıştır (A. Bozlak, kişisel görüşme, 19 Kasım 2024). İnsanlara olan bu derin sevgisi, vefatından kısa bir süre önce hastanede bile devam etmiştir. Doktorlar onu insanlardan uzak tutmaya çalışmak istese de Seyda Fadlullah, "Bu insanlar yaralıdır, bana ihtiyaçları vardır." diyerek hizmet etmeyi son anına kadar sürdürmüştür. Onun hayatı, sevgi, cömertlik, tevazu ve sünnete bağlılık gibi ahlaki değerlerle şekillenmiş ve bu değerlerle çevresindeki insanlara da rehberlik etmiştir (Komisyon, 2012b, s. 26; N. Biçer, kişisel görüşme, 1 Ekim 2024).

10. Vefatı

Seyda Fadlullah, muhabbet konusunda Hz. Üveys el-Karanî'ye (ö. 37/657) olan hayranlığını zaman zaman ifade etmiştir. Ona olan bu sevgisi nedeniyle Baykan'da bulunan türbesini sık sık ziyaret etmiş ve maneviyatından istifade etmek istemiştir. Bir sohbetinde, "Ben Veysel Karanî Hazretlerini ziyarete gittiğimde, Allah-u Teâlâ'dan O'nun makamında olmayı diledim. Allah-u Teâlâ da bu duamı kabul etti. Veysel Karanî Hazretleri, üveysilik makamına uzun yıllar hastalık çekerek ulaşmıştır. Allah'a hamd ve senalar olsun ki biz de hastalıkla imtihan

oluyoruz.” diyerek, yaklaşık 20 yıl süren ağır hastalıklarının kaynağını ve manevi yönünü işaret etmiş ve bundan hiçbir zamana şikâyetçi olmadığını dile getirmiştir. Bununla beraber, “Kalp hastalığı efendi bir hastalıktır.” sözüyle, hastalığına karşı bakış açısını ifade etmiştir (Komisyon, 2012b, ss. 87-89).

Seyda Fadlullah, son ameliyatı için Ankara’ya gitmeden önce birçok ili ziyaret etmiş ve müridleriyle görüşüp helalleşmişti. Zaten bu yolculuğa çıkmadan önce daha Nurşin’deyken vefatına dair bazı işaretler vermiştir. Yeğeni Şeyh Ziya (ö. 2021), “Ben Seyda Fadlullah’a, Ankara’ya yanında refakatçi olarak gitmek istediğimi söyledim ve ısrar ettim. Fakat Seyda, sen bu sefer gelme, Nurşin’de kal. Buraya dönüşümde çok misafir gelecek, sen misafirlerin hazırlıklarla ilgilen dedi. Cidden Seyda Ankara’da vefat etti ve binlerce misafir taziye için buraya geldi.” sözleriyle, bu işaretlerden birini açıklamıştır (Z. Kocaman, kişisel görüşme, 10 Temmuz, 2019).

Seyda Fadlullah, hastanedeki son zamanlarında sıkça “Eğer bu dünyada hizmetim kalmadıysa, burada da kalmama gerek yoktur.” diyordu. Vefatından birkaç gün önce gördüğü bir rüyanın tesiriyle oldukça rahatladı. Rüyasında, büyük dedesi Muhammed Diyâuddin ve dedesi Molla Fethullah (ö. 1924) ile birlikte Şeyh Abdulkâdir Geylânî’yi (ö. 561/1166) ziyaret ettiğini ve burada kendisine çeşitli hediyeler verildiğini görmüştü. Bu rüyadan birkaç gün sonra son ameliyatına giren Seyda Fadlullah, 29 Nisan 2009 tarihinde vefat etti. Cenazesi, kara yoluyla Ankara’dan, Nurşin’e getirilmiş ve burada bulunan aile mezarlığına defnedilmiştir (Komisyon, 2012b, ss. 87-89).

Sonuç

Doğu Anadolu’nun Hâlidî merkezlerinden biri olan Nurşin’de dünyaya gelen Seyda Fadlullah, yaklaşık 20 sene süren medrese tahsilinin ardından Molla Muhyiddîn Hâvelî’den ilmi ve tasavvufî icazetini almıştır. Müderrislik hayatına, ilk olarak babasının Nurşin’deki Dîvân’ında başlamış ve sonraki yıllarda kurduğu medrese ile hizmet alanını genişletmiştir. Başlangıçta Bitlis ve çevresinde başlayan irşad faaliyetleri, gördüğü bir rüya üzerine batı illerine yönelmesiyle daha geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Seyda Fadlullah, Ankara, İstanbul, Adana, Mersin, Sivas, Kayseri, Siirt, Diyarbakır gibi pek çok ilde dergâhların kurulmasına öncülük etmiş ve insanları tasavvufî birikimiyle irşad etmiştir. Bununla birlikte toplumsal huzuru sağlamak için halk arasındaki anlaşmazlıkları ve kan davalarını çözerek sosyal hayatta derin bir etki bırakmıştır.

Bu çalışmayla, Seyda Fadlullah’ın tasavvuf kültüründeki yeri ve önemi derinlemesine incelenmiş ve onun yetiştirdiği halife ve müridleriyle, açılmasına öncülük ettiği dergâhlar aracılığıyla bu kültürün daha geniş kitlelere yayılmasına katkı sağladığı ortaya konulmuştur. Kurucusu olduğu Nurşin Çözüm ve Araştırma Vakfı ve yayımlanmasına öncülük ettiği *Nurşin Esintileri İlim-Kültür ve Edebiyat Dergisi*’yle sosyal ve kültürel alandaki faaliyetleri de kapsamlı bir şekilde ele alınmış ve yaptığı çeşitli hizmetler ortaya konulmuştur. Ayrıca kurduğu medrese,

yetiştirdiği talebe ve verdiği icazetler ile Doğu Anadolu ilim geleneğine olan katkısı tespit edilmiştir. Bunla birlikte insanlar arasındaki anlaşmazlıkları çözme ve kan davalarını giderme konusundaki çabaları, sosyal hayatın huzur ve düzenine yaptığı katkılar gözler önüne serilmiştir. Bu yönüyle sadece manevi bir lider değil, aynı zamanda toplumsal barışı ve dayanışmayı teşvik eden bir kanaat önderi olduğu belirlenmiştir.

Seyda Fadlullah, hayatını her anlamda sünnet üzere yaşamaya gayret göstermiş ve müridlerini de bu doğrultuda eğitmiştir. Onun sünnete bağlılık anlayışı, sadece bireysel bir tutum değil, aynı zamanda toplumsal ve manevi bir sorumluluk olarak şekillenmiştir. Bu makaleyle, Seyda Fadlullah'ın Hz. Peygamber'e duyduğu derin bağlılığı ve Hâlidî tasavvuf geleneğine sıkı sıkıya bağlı kalarak, sünni bir tasavvuf çizgisi benimsediği tespit edilmiştir. Ayrıca tasavvufu sadece bir öğreti olarak değil, hayatın her alanına yansıyan bir yaşam biçimi olarak benimsediği ve müridlerini de bu anlayışla yetiştirdiği belirlenmiştir.

Kaynakça

- Badıllı, A. (2013). Bediuzzaman Said Nursi'ye Göre Medreselerin Modernleşmesi. *Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler Sempozyumu*.
- Bayar, M. (2012). Molla Muhyiddîn-i Hâvelî Ve İlmi Kişiliği. *Uluslararası Veysel Karenî Ve Mânevî Kültür Mîrâsımız Sempozyumu*, 227-243.
- Baz, İ. (2014). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Norşin Dergâhı ve şeyh Abdurrahman-ı Tâğî. *Tasavvuf İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi*, 34, 75-110.
- Bedava, A. (2017). Bir Hâlidî Müderris: Molla Abdullah El-Bingölî (Dalar) ve İlmi Faaliyetleri. *Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî ve Hâlidîliğin Bingöl ve Çevresi Üzerindeki Etkisi (Ulusal Sempozyum)*, 519-526.
- Çağlayan, M. (1996). *şark Uleması*. Çağlayan Yayınları.
- Çakır, M. S. (2017). *Seyyid Tâhâ Hakkârî ve Nehrî Dergâhı*, Nizamiye Akademi Yayınları.
- Çakır, M. S. (2017). şeyh Abdurrahman-ı Tâğî ve Norşin Tekkesi'nden Yayılan Kollar. *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 26-53.
- Erdil, M. (2022). *Türk Sosyolojisi ve Tasavvuf*. Eksen Yayınları.
- Erkaya, M. E. (2024). *Hadis Kaynaklı Tasavvuf Kavramları*. İlâhiyât Yayınları.
- Erkaya, M. E. (2021). *Tasavvuf ve Hayat*. Fecr Yayınları.
- Ermiş, M. (2019). *Hâlidî Medrese Geleneği Ve Norşin Medresesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalı.

- Evrensel, M. M. (2014). *El-Mektûbât*. Mektebetu Seyda.
- Güneş, A. (2007). Molla Muhyedin-i Haveli. *İbrahim Hakkı ve Siirt Ulemâsı Sempozyumu*, 537-557.
- Kartal, N. (2016). *Molla Muhyiddîn el-Hâvelî ve Fıkıhçılığı* [Yüksek Lisans Tezi]. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Hukuku Anabilim dalı.
- Komisyon. (2012b, Nisan). Seyda Fadlullah Özel Sayı. *Nurşin Esintileri İlim ve Edebiyat Dergisi*, 11, 1-104.
- Komisyon. (2019, Mayıs). Ahireti Kazanmaya Bakın. *Nurşin Esintileri İlim ve Edebiyat Dergisi*, 38, 1-64.
- Korkusuz, M. Ş. (2010). *Nehri'den Hazne'ye Meşayihî Nakşibendi*. Kilim Matbaacılık.
- Küçükkaya, M. A. (2021). Şeyh Muhammed Ziyâeddîn Nurşînî'nin Tasavvufî Görüşleri. *Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, 12(2), 453-479.
- Nursi, S. (1995). *Mesnevi-i Nuriye*. Envar Neşriyat.
- Nurşin.com. (2010a). *Bölgedeki İnsanlar Üzerindeki Etkisi*. Erişim: 12.11.2024, <https://nurşin.com/seйда-fadlullah-hz/seйда-fadlullah-hazretleri-ve-guneydogu-anadolu-bolgesindeki-insanlar-uzerindeki-etkisi>.
- Nurşin.com. (2010b). *Seyda Fadlullah (k.s.) Hayatı*. Erişim: 05.11.2024, <https://nurşin.com/seйда-fadlullah-hz/seyh-fadlullah-kocaman-hayati>.
- Nurşin.com. (2010c). *Silsile-i Saadat*. Erişim: 09.11.2024, <https://nurşin.com/nursin-kutuphanesi/silsile-i-saadat>.
- Nurşin.net. (2010a). *Medrese*. Erişim: 12.11.2024, <https://nursin.net/2016/05/08/medrese-seydanink-s-nazli-gelini/>.
- Nurşin.net. (2010b). *Seyda Şeyh Fadlullah Hayatı*. Erişim: 05.11.2024, <https://nursin.net/seйда-seyh-fadlullahk-s/hayati/>.
- Taşıyürek, M. (1998). *Hatme-i Hâcegan Sultanları Silsile-i Menzil*, Alioğlu Yayınları.
- Ürek, İ. (2020). *Günümüz Bitlis Medreselerinde Mantık Eğitimi (Norşin Medreseleri Örneği)* [Yüksek Lisans Tezi]. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Mantık Bilim Dalı.